

Mona Raabe, SSB

Hovedtall for utdanning

Innledning

Utdanningssystemet i Norge omfatter alle sektorer fra barnehage til høyere utdanning. En stor andel av befolkningen i de aktuelle aldersgruppene er innenfor utdanningssystemet. Nærmere 262 000 barn hadde plass i barnehage ved utgangen av 2008. Dekningsgraden for aldersgruppen 1-5 år var vel 87 prosent, en økning på 25 prosentpoeng fra 2000. Høsten 2008 var det 614 000 elever i grunnskolen. Av de om lag 64 000 elevene som gikk ut av grunnskolen våren 2008, startet 96 prosent i videregående opplæring samme høst. I 2008 var 91 prosent av alle 16-18-åringene registrert i videregående opplæring. Dette var en økning på 2 prosentpoeng fra 2000.

Av de om lag 37 500 elevene som avsluttet videregående opplæring med studiekompetanse våren 2008, begynte 39 prosent på en universitets- eller høgskoleutdanning samme høst. 16 prosent av elevene var fortsatt i en videregående utdanning lavere enn universitets- og høgskolenivå (for eksempel fagskoleutdanning, folkehøgskole eller annen videregående utdanning), og 45 prosent befant seg utenfor utdanningssystemet. Andelen av befolkningen i alderen 19–24 år i høyere utdanning har ligget på over 30 prosent siden 2000, og i 2008 var denne andelen 31 prosent.

Livslang læring og mulighetene for utdanning i voksen alder er viktige prinsipper i norsk utdanningspolitikk. Målet er å legge til rette for at den voksne delen av befolkningen kan styrke sin kompetanse gjennom hele sin yrkeskarriere.

Tabell 1 gir en oversikt over antall barnehager, grunnskoler, videregående skoler, høgskoler og universiteter i Norge i 1998 og 2008.

Tabell 2 viser en oversikt over omfanget av barn, elever, lærlinger og studenter i det norske utdanningssystemet per 1. oktober i 1998, 2003 og 2008. Elev- og studenttallene viser at det har vært en økning innenfor de fleste utdanningsområdene fra 1998 til 2008. Demografiske svingninger har stor betydning for antall elever i grunnskolen og i videregående opplæring siden alle barn går i grunnskole, og nesten all ungdom fortsetter i videregående opplæring. Slike svingninger har også betydning for studenttallet i høyere utdanning, men betyr noe mindre da aldersspredningen blant studentene ved universiteter og høgskoler er større enn blant elevene i grunnskolen og i videregående opplæring.

Senere i denne artikkelen vil vi gå dypere inn i hvert av de ulike utdanningsområdene: barnehage, grunnskole, videregående opplæring og høyere utdanning. I barnehagedelen er det lagt vekt på utviklingen

av antall barnehager og dekningsgraden for barn i ulike aldersgrupper. I tillegg redegjøres det for forholdet mellom offentlige og private barnehager. Under avsnittet om lærerressurser blir det gitt en oversikt over årsverk i barnehagesektoren, inkludert utviklingen for ansatte med godkjent førskolelærerutdanning og barn per årsverk.

Under grunnskole delen vises utviklingen i elevtallet for de siste ti årene og framskrivninger for de neste ti årene. Det redegjøres også for endringer i skolestrukturen og forholdet mellom offentlige og private grunnskoler. Utviklingen av morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring og omfanget av voksenopplæring på grunnskoleområdet er tatt med i beskrivelsen av grunnskoleopplæringen. Under avsnittet som omhandler lærerressurser, blir det gitt en oversikt over lærernes kvalifikasjoner.

Tabell 1. **Antall barnehager, skoler og institusjoner, etter utdanningstype. 1998 og 2008**

Skoleslag/institusjon	I alt 1998	I alt 2008
Barnehager	6 178	6 705
Offentlige	3 009	3 082
Private	3 169	3 623
Grunnskoler	3 277	3 059
Kommunale	3 203	2 904
Statlige	3	1
Private	71	154
Videregående skoler	579	446
Fylkeskommunale	497	359
Statlige	7	3
Private/frittstående	75	84
Høyere utdanning	72	71
Universiteter og vitenskapelige høyskoler	11	15
Statlige høyskoler	26	24
Andre høyskoler ¹	35	32

¹ Private institusjoner, militære høyskoler og kunsthøyskoler er inkludert.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I tillegg er tallet på elever per undervisningsårsverk i grunnskolen regnet ut, og forskjellene mellom dette forholdstallet og lærertetthet drøftes.

I beskrivelsen av videregående opplæring står utviklingen av elev- og lærlingtall sentralt. Elever i private skoler er en del av dette. Tall fra KOSTRA og Vox vil gi et bilde av voksne i videregående opplæring. Avsnittet «avsluttet videregående

Tabell 2. **Barn, elever og studenter etter skoleslag/institusjon. 1. oktober. 1998, 2003 og 2008**

Skoleslag/institusjon	1998	2003	2008
Barnehager. Barn i alt	187 869	205 172	261 886
0-2 år	48 747	51 337	92 189
3 år og eldre/uoppgitt	139 122	153 835	169 697
Grunnskoler. Barn i alt	569 044	617 577	614 033
Barnetrinn (1.-7. årstrinn)	411 878	432 345	425 756
Ungdomstrinn (8.-10. årstrinn)	155 387	181 934	188 277
Elever i andre faste grupper	1 779	3 298	1:
Videregående utdanning. I alt	211 472	213 922	230 277
Videregående opplæring. Elever i alt ²	166 682	174 774	186 611
Lærlinger	32 350	28 321	38 047
Annen videregående utdanning. Elever i alt	12 440	10 827	5 619
Høyere utdanningsinstitusjoner. Studenter i alt³	191 899	223 893	225 469
Universiteter og vitenskapelige høyskoler	77 940	79 611	111 816
Statlige høyskoler	80 205	98 309	88 144
Andre høyskoler ⁴	21 904	31 839	14 223
Studenter i utlandet	11 850	14 134	11 286

¹ Elever i andre faste grupper er inkludert i elevtallet.

² Elevtallet i vgo i 2003 kan ikke sammenliknes direkte med de andre årene på grunn av endringer i innrapportering av voksne som bare gjaldt dette året.

³ Personer på doktorgradsprogram er ikke med i tallene.

⁴ Polithøyskolen, militære høyskoler, private institusjoner og kunsthøyskoler er inkludert.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

opplæring» viser statistikk over elever og lærlinger som har bestått eksamen og fått generell studiekompetanse, eller har bestått en fag- eller svenneprøve. I tillegg følges et elevkulls progresjon gjennom videregående opplæring når det gjelder om de fullfører, er forsinket eller har sluttet. Det presenteres også en oversikt over de vanligste utdanningsbakgrunnene for lærerne, og det gis tall for antallet elever per undervisningsårsverk for videregående opplæring.

For høyere utdanning redegjøres det for utviklingen i studenttallet ved universiteter og høyskoler, og de største fagområdene blir beskrevet. Det gis en oversikt over antall norske studenter i utlandet og utviklingen de siste årene. Antall utenlandske studenter i Norge blir også beskrevet. Det gis en oversikt over studentenes studiepoengproduksjon og hvor mange som fullfører universitets- og høyskoleutdanninger. Fra Database for statistikk om høyere utdanning (DBH) er det innhentet opplysninger som gjør det mulig å beregne antall studenter per undervisnings-, forsknings- og formidlingsstilling.

Artikkelen avsluttes med en oversikt over den norske befolkningens utdanningsnivå samt noen internasjonale sammenlikninger.

Barnehage

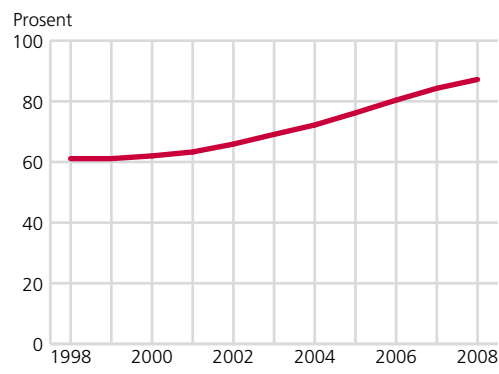
Barnehager og barn

Høyere dekningsgrad

Målet i Norge er full barnehagedekning, men det gjenstår en del før dette er oppnådd. Regjeringens definisjon av full barnehagedekning er at alle som har søkt om barnehageplass innen fristen for hovedopptaket på våren, skal få tilbud om plass innen utgangen av året.

SSB beregner dekningsgrad som andelen barn i barnehage i alderen 1-5 år, i prosent av folkemengden i tilsvarende aldersgrup-

Figur 1. Andel barn i aldersgruppen 1-5 år med plass i barnehage. 1998-2008. Prosent

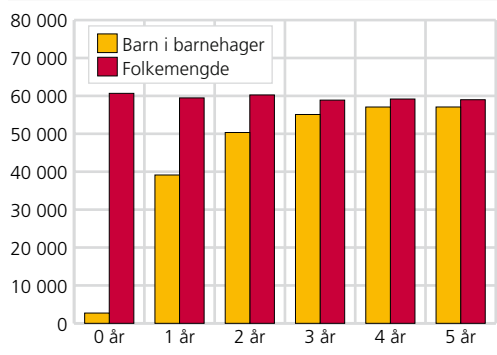
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

pe. Andelen barn i barnehage i alderen 1-5 år, etter denne definisjonen, økte med 3 prosentpoeng fra 2007 til 2008. I 2008 var dekningsgraden for barn i denne aldersgruppen 87 prosent (figur 1). Dekningsgraden steg for alle aldersgruppene det siste året, og størst økning var det for 1-2-åringene, over 5 prosentpoeng. Det er likevel best dekningsgrad for de eldste barna. Nesten 96 prosent av 3-5-åringene hadde barnehageplass i 2008, mot 75 prosent for 1-2-åringene. Det er innenfor de sistnevnte årskullene en har den største utfordringen knyttet til full barnehagedekning.

Figur 2 viser aldersfordelingen for barn i barnehager og folkemengde for de samme aldersgruppene i 2008. Det var best barnehagedekning for 5-åringene, der nær 97 prosent i denne aldersgruppen hadde plass i en barnehage. Dårligst var situasjonen for 1-åringene, der dekningsgraden var om lag 66 prosent.

Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag hadde høyest barnehagedekning for barn i alderen 1-5 år i 2008, begge med vel 91 prosent. Alle fylkene hadde en dekningsgrad på over 80 prosent. Hordaland hadde størst økning i dekningsgraden fra 2007 til 2008, nesten 5 prosentpoeng.

Figur 2. Barn i barnehager og folke­mengde, etter alder. 2008

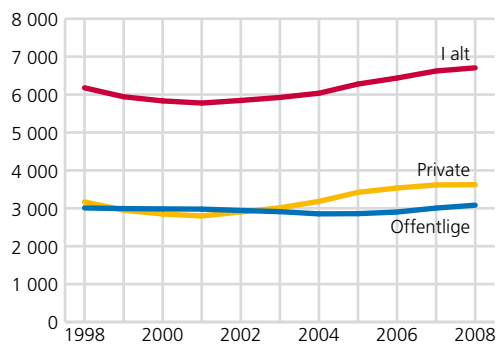

Kilde: KOSTRA og befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ved utgangen av 2008 var det nær 262 000 barnehageplasser fordelt på i overkant av 6 700 barnehager. Det var vel 80 flere barnehager og 12 000 flere plasser enn i 2007. De siste fem årene har antall barn med plass i barnehage økt med 57 000, og økningen de siste ti årene har vært drøyt 74 000 barn. Dette tilsvarer en vekst på henholdsvis 28 og 39 prosent.

Mer enn halvparten av barnehagene i 2008 var private, men et flertall av barna som hadde plass, gikk i offentlig barnehage. Økning i antall barn med barnehageplass fra 2007 til 2008 var størst i offentlige barnehager, med vel 7 100 barn. Tilsvarende for private barnehager var 4 900. Også antall offentlige barnehager

Figur 3. Barnehager, etter eierform. 1998-2008

Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå

hadde størst vekst sammenliknet med private i samme periode. Mens det ble 76 flere offentlige barnehager, økte antall private barnehager med bare 7 (figur 3).

Antall barn med minoritetsbakgrunn i barnehager øker. Fra 2007 til 2008 økte antallet med 3 300 barn, og ved utgangen av 2008 var det nær 22 200 minoritets­språklige barn med barnehageplass, eller 54 prosent av innvandrerbarn i alderen 0-5 år. Dette er 18 prosentpoeng lavere enn blant alle barn i aldersgruppen 0-5 år. Minoritets­språklige barn i barnehage utgjorde i underkant av 9 prosent av alle barn i barnehage. Minoritets­språklige barn vil si barn med annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk og engelsk.

3,5 prosent av barn med barnehageplass hadde plass i en familiebarnehage i 2008. Det var om lag 1 770 «hjem» organisert i til sammen 1 160 familiebarnehager dette året. Om lag 9 200 barn hadde barnehageplass i en familiebarnehage. Vel 800 hadde tilbud i en offentlig familiebarnehage, mens 8 300 oppholdt seg i en privat.

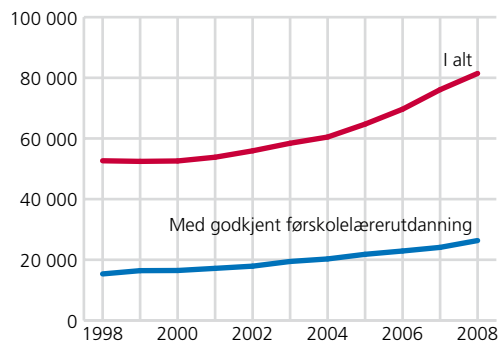
Lærerressurser

Flere dispensasjoner

I takt med at barnehagedekningen øker, ansettes det flere personer i barnehagene. I 2008 var det i alt 81 500 ansatte i barnehager i Norge (figur 4). Disse utfører til sammen 65 200 årsverk. Barnehage­personalet deles inn i følgende kategorier: styrere, pedagogiske ledere, assistenter, tospråklige assistenter, annet pedagogisk personale og annen lønnet hjelp. Barnehage­sektoren har hatt en økning i antall ansatte på over 23 000 og i antall årsverk på 21 000 de siste fem årene. Barnehageloven krever at barnehagen skal ha en daglig leder som har utdanning som førskole­lærer eller annen høyskoleutdanning som gir barnefaglig og pedagogisk kompetanse. Pedagogiske ledere må også ha utdanning

som førskolelærer. Likeverdig med førskolelærerutdanning er annen treårig pedagogisk utdanning på høgskolenivå med videreutdanning i barnehagepedagogikk. Kommunen kan gi dispensasjon fra disse utdanningskravene. I 2008 var det gitt i alt nesten 3 700 dispensasjoner for barnehagesektoren, mot 2 500 i 2007.

Figur 4. **Ansatte i barnehager, 1998-2008**

Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

I gjennomsnitt hadde en av tre ansatte godkjent førskolelærerutdanning i 2008. Blant styrere og pedagogiske ledere hadde flertallet førskolelærerutdanning, henholdsvis 87 og 83 prosent. For styrere var denne andelen omtrent den samme som i 2006, men 2,4 prosentpoeng høyere enn i 2007. Andelen pedagogiske ledere med førskolelærerutdanning var omtrent den samme i 2008 som i 2007, men 4,5 prosentpoeng lavere enn i 2006. I tillegg hadde 35 prosent av «annet pedagogisk personale» godkjent førskolelærerutdanning og om lag 3 prosent av assistentene denne

utdanningen. 19 prosent av assistentene hadde barne- og ungdomsfagutdanning (tabell 3). For mer om barnehageansatte henvises det til artikkelen «Barnehagepersonales utdanning og kompetanse» (Gulbrandsen i denne publikasjonen).

Antall barn per årsverk var 4,0 i 2008 mot 4,6 fem år tidligere. Antall barn per årsverk vil avhenge av hvilke aldersgrupper barnehagetilbudet retter seg mot. De yngste barna er mest ressurskrevende, og en økning i antall barnehageplasser for små barn vil medføre høyere kostnader i form av flere ansatte. Loven krever at det skal være en førskoleutdannet pedagogisk leder per 14-18 barn når barna er over tre år. For barn under tre år skal det være en pedagogisk leder per 7-9 barn. Fylkesmannen kan også gi dispensasjon fra denne forskriften.

Grunnskole Skoler og elever

Færre små grunnskoler

Trenden med at det blir færre grunnskoler for hvert år, forsetter. Høsten 2008 var det 3 059 grunnskoler i Norge, 43 færre enn i 2007. Ser en fem år tilbake, var det 150 flere grunnskoler og for ti år siden 218 flere. Det har lenge vært en utvikling at små skoler blir nedlagt eller slått sammen til større skoler. Antall skoler med 300 elever eller mer og mellomstore skoler (100-299 elever) har økt med 55 siden skoleåret 2003/04, og antall små skoler (færre enn 100 elever) er redusert med til sammen 105 skoler i denne tidsperioden

Tabell 3. **Ansatte i barnehager, etter stilling og kompetanse, 2008. Prosent**

	Styrere	Pedagogiske ledere	Assistenten	Tospråklige assistenter	Annet personale
Antall ansatte	6 973	20 062	41 315	1 030	6 308
Førskolelærerutdanning	86,9	82,6	3,4	5,0	35,3
Annen pedagogisk utdanning	6,7	4,1	2,3	5,8	12,1
Barne- og ungdomsfagutdanning	0,6	2,1	19,1	5,8	5,2

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

(figur 5). Denne utviklingen vises også i elevtallsutviklingen. Andelen elever som går i store skoler, har økt nær 2 prosentpoeng i løpet av de siste fem årene og var 54 prosent i 2008/09 (figur 6).

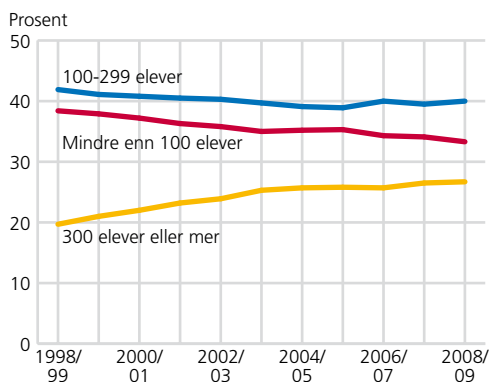
Det er i hovedsak blant de offentlige skolene at nedgangen i antall skoler har skjedd. Selv om det var en reduksjon på i alt fem private grunnskoler fra 2007 til 2008, har det vært en reell økning fra skoleåret 2003/04, med nær 40 private skoler, mens de offentlige skolene er redusert med nesten 190. En ny lov om private grunnskoler ble vedtatt i 2007, der det kun er skoler som driver sin virksomhet på et særskilt grunnlag som kan godkjennes med rett til

statstilskudd. Dette er for eksempel skoler som driver på religiøst grunnlag, etter en annen pedagogisk retning eller er en sertifisert internasjonal skole. Denne loven har begrenset opprettelsen av private skoler. I de tre årene 2002/03 til 2005/06 økte antall private skoler med henholdsvis 10, 19 og 15 skoler. De private skolene omfatter en liten andel av elevmassen. I 2003/04 utgjorde private skoler 3,6 prosent av alle skolene og 2 prosent av alle grunnskoleelevene, andelen i 2008/09 var henholdsvis 5 prosent og 2,5 prosent.

Elevtallet i grunnskolen vil øke igjen

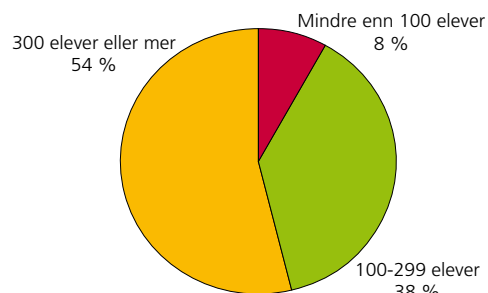
Høsten 2008 var det 614 000 elever i grunnskolen. Figur 7 viser elevtallsutviklingen etter innføring av Reform 97. Fra skoleåret 1997/98 steg elevtallet i grunnskolen jevnt mot en topp i 2005/06 med 619 600 elever. Figuren viser også en framstilling av elevtallet noen år framover i tid. De siste befolkningsframskrivingene som SSB har utarbeidet, viser at elevtallet i grunnskolen vil øke igjen fra 2009/10. Utviklingen det nærmeste tiåret følger i stor grad observerte fødselstall. På lengre sikt kan endring i fruktbarhetstall og innvandring få betydning. Fra 2008/09 til 2018/19 vil elevtallet i grunnskolen, etter framskrivingsberegningene, øke med om lag 4 prosent.

Figur 5. **Andel grunnskoler, etter størrelse (antall elever). 1998/99-2008/09. Prosent**

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem.

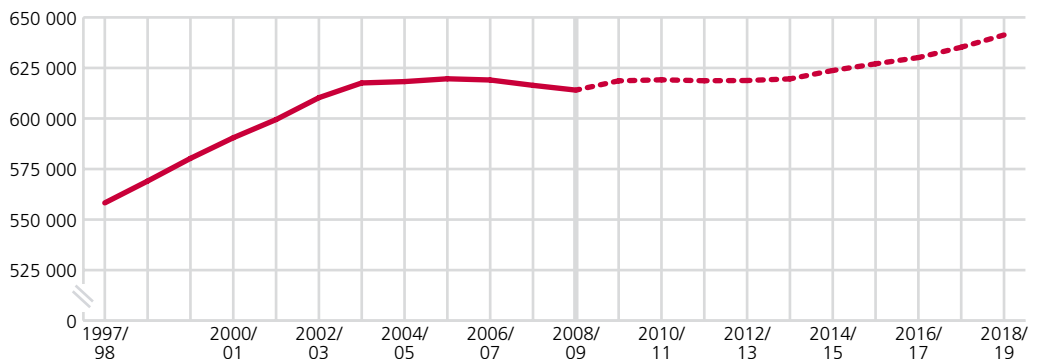
Figur 6. **Andel elever, etter skolestørrelse. 2008/09. Prosent**

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI).

Opplæring på over 100 språk

Nesten 22 200 elever fikk morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring i 2008/09. For ti år siden var dette elevtallet 17 000. Det betyr en økning på 30 prosent i disse årene. Fra 2003/04 til 2008/09 steg antallet med nær 2 500 elever. Dette tilsvarer om lag 12 prosent stigning. Morsmålsopplæring er opplæring i morsmålet til elever fra språklige minoriteter, det vil si personer som har andre morsmål (førstespråk) enn norsk og samisk. Tospråklig fagopplæring er opplæring der morsmålet til eleven blir benyttet i opplæringen. Det

Figur 7. **Elever i grunnskolen 1997/98-2008/09. Barn i grunnskolealder 2009/10-2018/19**

Kilde: Elever i grunnskolen 1997-2008: Grunnskolens informasjonssystem (GSI). Elever i grunnskolealder 2009-2018: Befolkningsstatistikk i Statistisk sentralbyrå.

er registrert morsmålsundervisning og tospråklig opplæring i 110 ulike språk. I 2008/09 var det flest elever innenfor språkene somalisk og urdu, henholdsvis omtrent 2 600 og 2 400 elever i disse gruppene.

Rett til voksenopplæring på grunnskoleområdet

Opplæringsloven gir voksne rett til grunnskoleopplæring. Høsten 2008 var det nær 35 700 deltakere i voksenopplæring på grunnskolens område. I dette tallet inngår ordinær grunnskoleopplæring, spesialundervisning og opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Oppholdsgrunnlaget til den enkelte innvanderer bestemmer om en har rett og/eller plikt til å delta i opplæring. Hovedregelen er at de som får permanent

bosettingstillatelse, har både rett og plikt til å gjennomføre 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Totaltallet for voksenopplæring fordelte seg slik i 2008: Om lag 3 900 personer fikk ordinær grunnskoleundervisning, 5 500 personer fikk spesialundervisning, og 26 300 innvandrere fikk opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Lærerressurser

Flest lærere har lavere universitets- og høgskoleutdanning

Ifølge registerbasert personellrapportering i SSB var det 66 500 lærere i grunnskolen i 2008 (tabell 4). Nesten tre av fire lærere var kvinner. 30 prosent av lærerne var 35 år eller yngre, mens hver femte lærer var eldre enn 55 år. Bare 3,5 prosent av grunnskolelærerne har høyere grads

Tabell 4. **Lærere¹ i grunnskolen, etter kvalifikasjoner. 2007-2008. Prosent**

Kvalifikasjon	2007	2008
Antall lærere	66 306	66 522
Høyere universitets-/høgskoleutdanning med pedagogisk utdanning	3,3	3,5
Høyere universitets-/høgskoleutdanning uten pedagogisk utdanning	0,9	0,9
Lavere universitets-/høgskoleutdanning med pedagogisk utdanning	85,1	84,1
Lavere universitets-/høgskoleutdanning uten pedagogisk utdanning	4,3	4,4
Videregående utdanning eller lavere uten pedagogisk utdanning	6,4	7,0

¹ Sysselsatte lærere i undervisningsstillinger i kommunale og fylkeskommunale grunnskoler.

Kilde: Registerbasert personellrapportering i SSB, rapporterte tall fra NAV Aa-registeret.

universitets- eller høyskoleutdanning med pedagogikk. Et stort flertall av lærerne har lavere grads universitets- eller høyskoleutdanning: 84 prosent med pedagogisk utdanning i tillegg og 4 prosent uten. Dette inkluderer både dem med allmennlæreutdanning og dem med cand.mag. og praktisk pedagogisk utdanning.

Liten endring i elever per lærerårsverk og elever per undervisningstime

Ifølge tall fra Grunnskolen informasjons-system (GSI) utførte lærerne i grunnskolen til sammen 60 000 årsverk i 2008/09. Dette var 170 flere årsverk enn året før. Elever per årsverk er en indikator for ressursbruk. I skoleåret 2008/09 var det tolv elever per undervisningsårsverk i (den offentlige) grunnskolen. Siden elevtallet også var lavere i 2007/08 enn i 2008/09, utgjorde årsverksnedgangen lite utslag på indikatoren i forhold til det foregående året. For ti år siden var tilsvarende forholdstall 11,3.

Årsverk utført av personale med lederoppgaver er ikke med i beregningene ovenfor. Dersom vi tar med disse årsverkene i regnestykket, er det elleve elever per årsverk i grunnskolen.

Flere faktorer virker inn på denne indikatoren, slik at den ikke er direkte sammenliknbar fra år til år. Arbeidstidsavtalen til lærerne bestemmer hvor mange lærertimer et årsverk utgjør. Dels vil undervisningsplikten innenfor et årsverk kunne variere. Også endret aldersfordeling blant elevene vil påvirke indikatoren, siden leseplikten til læreren er forskjellig på barnetrinnet og ungdomstrinnet. I tillegg vil timetallet til elevene kunne variere. En nedgang i antall små skoler vil også være en medvirkende faktor til flere elever per årsverk.

En annen indikator for ressursbruk i skolen er antall elevtimer per lærertime. Antall elevtimer per lærertimer for hele grunnskolen var i gjennomsnitt 13,7 i skoleåret 2008/09, en liten nedgang fra forrige skoleår. Skiller en mellom barnetrinnet og ungdomstrinnet, får en henholdsvis 13,2 og 14,7 elevtimer per lærertimer. Dette tallet sier noe om lærertettheten i undervisningssituasjonen. Antall elevtimer blir regnet ut ved å multiplisere antall elever på hvert årstrinn på en skole med minstetimetallet elevene skal få undervisning. Lærertimer blir beregnet ut fra antall timer som lærerne gir undervisning til en gruppe eller til enkelte elever. Indikatoren inkluderer tilleggsressurser som er knyttet til spesialundervisning og særskilt språkopplæring. Timer til morsmålsundervisning og finsk som andrespråk blir ikke regnet med i lærertimene, fordi de ikke er med i elevtimetallet. Spesialskoler er ikke inkludert i grunnskoletallene.

Siden årsverk og lærertimer handler om to forskjellige tall, blir elever per årsverk og lærertetthet også forskjellige. Forskjellen kommer hovedsakelig av at et lærerårsverk består av flere timer enn de timene som benyttes til undervisning, blant annet forberedelser, etterarbeid, kompetanseutvikling samt administrative gjøremål.

Avsluttet grunnskole

Best i engelsk

Steffensen og Ziade presenterte i 2009 en kartlegging av karakterer fra grunnskoler i Norge, «Skoleresultater 2008» (Steffensen og Ziade 2009). Gjennomsnittskarakterene for skriftlig eksamen i grunnskolen i 2008 var 3,4 i norsk, 3,2 i matematikk samt 3,7 i engelsk skriftlig. Elevene vurderes etter en karakterskala fra en til seks. Karakterstatistikken viser at nivået for eksamenskarakterene i skriftlige fag er lavere enn standpunkt-karakterene. I standpunkt i matematikk fikk elevene 3,5 i gjennom-

snittskarakter, mens de til avgangsprøven fikk 3,2 i 2008.

Grunnskolepoeng er et annet mål for resultater i grunnskolen og er et samlemål for alle karakterene. Elevens grunnskolepoeng beregnes ved å finne gjennomsnittet av alle tallkarakterene, der hver tallkarakter får tilsvarende verdi som karakteren. Dette gjennomsnittet, med to desimaler, multipliseres med 10. En elev vil normalt ha maksimum 16 karakterer. For elever som har færre enn åtte tallkarakterer, settes grunnskolepoeng lik 0. Gjennomsnittlig grunnskolepoeng for elever med åtte karakterer eller mer var 39,7 poeng i 2008. Det er fylkesvise variasjoner.

Forskjellen mellom høyeste og laveste fylkesgjennomsnitt var over tre grunnskolepoeng. Hedmark hadde lavest resultat med 38,4 grunnskolepoeng og Sogn og Fjordane høyest med 41,6.

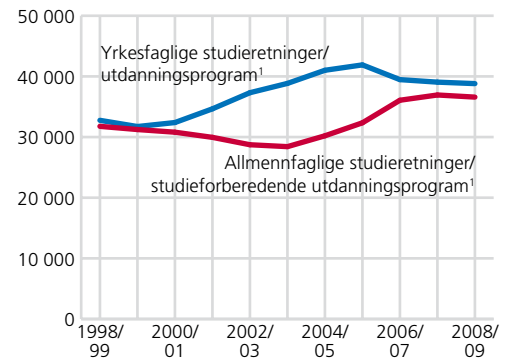
Elevenes skoleprestasjoner henger sterkt sammen med familiebakgrunn. Omtrent en tredel av variasjonene i karakterer mellom enkeltelever kan forklares med familiebakgrunn (Hægeland mfl. 2004 og Steffensen og Ziade 2009). Familiebakgrunn kan for eksempel måles ut fra foreldrenes utdanning, inntekt, formue, arbeidsmarkedstilknytning, trygdeforhold, siviltilstand og familiestørrelse. Vi finner igjen den samme positive sammenhengen mellom sosial bakgrunn og elevenes prestasjoner på nasjonale prøver.

Videregående opplæring Skoler, elever og fag

Færre velger yrkesfag etter reformen

Litt over halvparten av elevene som startet på videregående trinn 1 (Vg1) i videregående opplæring høsten 2008, begynte på et yrkesfaglig utdanningsprogram. Dette er 5 prosentpoeng lavere enn i 2005 – før Kunnskapsløftet. Kunnskapsløftet ble gradvis innført i videregående opplæring

Figur 8. Elever i grunnkurs/videregående trinn 1¹ i videregående opplæring, etter studieretning/utdanningsprogram¹. 1998/99-2008/09

¹ Ny struktur i videregående opplæring, Kunnskapsløftet fra 2006/07.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

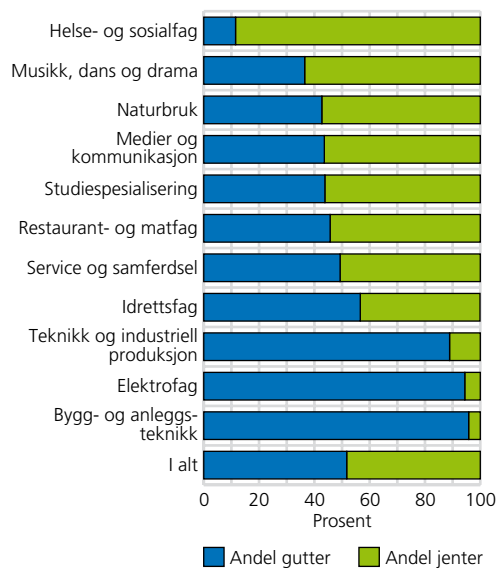
fra høsten 2006, med start på første trinn skoleåret 2006/07. Både høsten 2006 og 2007 var det en mindre andel elever på Vg1 som valgte et yrkesfaglig studieprogram enn et studieforberedende, sammenliknet med 2005.

Selv om det er en nedgang for både jenter og gutter, er det fortsatt forskjell i valg av studieprogram mellom kjønnene. Jenter velger i større grad enn gutter et studieforberedende utdanningsprogram. Mens flertallet av jentene, i alt 54 prosent, startet på et studieforberedende utdanningsprogram på Vg1 i 2008, gjaldt dette bare 44 prosent av guttene. Tilsvarende tall for 2005 var 48 prosent for jentene og 40 prosent for guttene.

Strukturen for Vg1 består av tolv utdanningsprogram: tre studieforberedende og ni yrkesfaglige (figur 9). Utdanningsprogram for studiespesialisering hadde flest elever, med 27 000 Vg1-elever høsten 2008. 56 prosent av disse var jenter. Av de yrkesfaglige utdanningsprogrammene var helse- og sosialfag og teknikk og industriell produksjon de mest populære, henholdsvis 7 500 og 6 700 elever. Jente- og

gutteandelene i disse fagene viser noen av kjønnsforskjellene i valg av utdanningsprogram. Ni av ti av elevene i helse- og sosialfag er jenter, mens for teknikk og industriell produksjon er situasjonen omvendt (figur 9).

Figur 9. **Elever i videregående trinn 1 (Vg1) i videregående opplæring, etter kjønn og utdanningsprogram. 1. oktober 2008. Prosent**

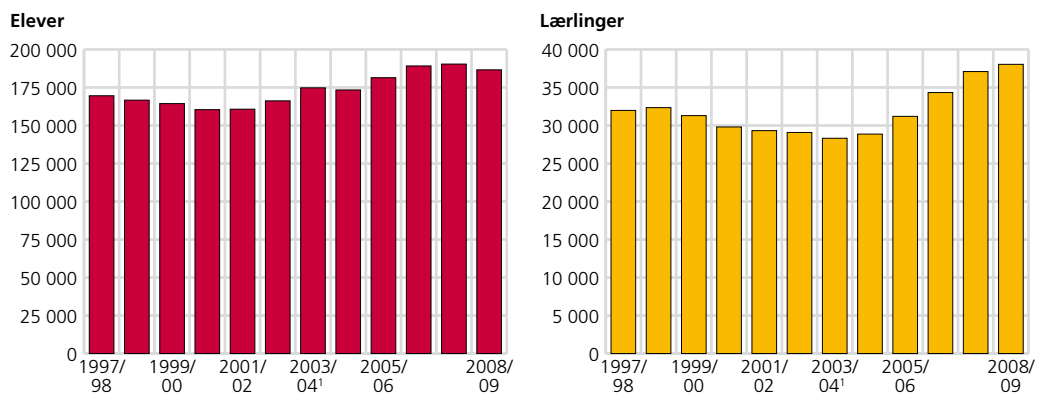
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Stadig flere lærlinger

Tall per 1. oktober 2008 viser at det var registrert til sammen nær 186 600 elever, 38 000 lærlinger og nesten 1 000 lærekandidater i videregående opplæring. Lærekandidatene tar sikte på en kompetanseprøve som er mindre omfattende enn en fag-/svenneprøve. Av elevene var det 3 300 som fulgte alternativ opplæringsplan i stedet for et av de tolv utdanningsprogrammene. I tallene for 2008 er voksne, som i hovedsak er integrert i ordinære kurs eller egne klasser på en videregående skole, også tatt med i elevtallene i videregående opplæring, som tidligere. Sammenliknet med 2007 var det om lag 3 800 færre elever og 950 flere lærlinger høsten 2008 (figur 10).

I følge Utdanningsdirektoratets statistikk over lærlinger og søkere til læreplass per 1. oktober 2008 var det 19 860 søkere som hadde læreplass som et av sine ønsker. Til sammen skaffet fylkeskommunene 12 980 læreplasser, en dekning på 65 prosent. Antallet som er blitt formidlet til læreplass, har gått opp hvert år de siste fem årene. På samme tid i 2007 ble det formidlet 12 970 læreplasser, noe som utgjorde 70 prosent

Figur 10. **Elever og lærlinger i videregående opplæring. 1998/99-2008//09**

¹ Elevtallet i 2003 kan ikke sammenliknes direkte med de andre årene på grunn av endringer i innrapporteringen av voksne som bare gjaldt dette året.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå (SSB).

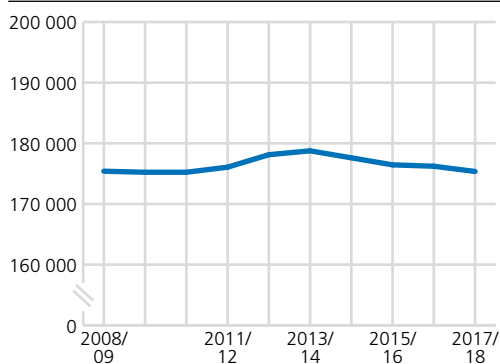
av alle søkerne, og i 2003 var andelen formidlede læreplasser 53 prosent av dem som ønsket plass. I noen tilfeller vil det være slik at formidlingen av lærlinger ikke fører til at det inngås kontrakt. På den andre siden er det kandidater som finner seg læreplasser på egen hånd. Fra 1. oktober 2007 til 30. september 2008 ble det inngått 17 000 nye kontrakter.

Statistikken over elever i videregående opplæring inkluderer elever i 446 offentlige og private skoler. Antall private skoler som tilbyr videregående utdanning, økte fra 68 til 84 fra 2003 til 2008. Antall elever i disse skolene økte fra 8 600 til 13 000 i samme periode. Dette tilsvarer en økning på over 50 prosent. Elever i private videregående skoler utgjorde 7 prosent av elevene i videregående opplæring skoleåret 2008/09.

91 prosent av 16-18-åringene i Norge var registrert som elev, lærling eller lærekandidat i videregående opplæring høsten

2008. Andelen var noe lavere for gutter enn for jenter. Likeledes var denne andelen lavere for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre enn for den øvrige befolkningen, henholdsvis 70, 89 og 92 prosent. Dersom en forutsetter at andelen 16-18-åringene i videregående opplæring også i kommende kull holder seg på samme nivå som i 2008, vil framskrivinger av antall 16-18-åringene kunne si noe om elevtallsutviklingen framover i tid. Mens det ved utgangen av 2008 var 193 100 16-18-åringene i Norge, vil dette tallet komme opp i om lag 196 800 i 2013/14, for så å synke igjen til 193 100 i 2017/18. Med de gitte forutseningene vil antall 16-18-åringene i videregående opplæring nå en topp i 2013/14 med 178 800 elever for så å synke gradvis til et antall rundt 175 000 elever i 2017/18 (figur 11). En vesentlig andel av elevene og lærlingene i videregående opplæring er imidlertid over 18 år. Dette forholdet kan tilsi at elevtallsveksten avflates noe langsommere enn det antallet 16-18-åringene isolert sett forteller.

Figur 11. Antall 16-18-åringene i videregående opplæring 2008/09. Framskrevne tall for 2009/10-2017/18^{1,2}

¹ For framskrevne tall for 2009-2017 er det forutsatt samme andelen 16-18-åringene i videregående opplæring, av befolkningen i samme aldersgruppe, som i 2008 (91%).

² Befolkningstallene er beregnet etter middels nasjonal vekst for fruktbarhet, levealder, innenlandske flyttinger og netto innvandring.

Kilde: Utdanningsstatistikk og befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Voksne over 25 år har rett til videregående opplæring

Voksne som har fullført grunnskoleopplæring eller tilsvarende, men som ikke har fullført videregående opplæring, vil etter søknad ha rett til videregående opplæring. Denne retten gjelder fra og med det året personen fyller 25 år. Lovendringen som innførte 25-års-grensen, trådte i kraft 1. august 2008. Før denne datoen gjaldt retten de voksne som var født før 1978, og som ikke tidligere hadde fullført en videregående utdanning.

I fylkeskommunene har det vært ulik praksis med hensyn til hvordan data om voksne rapporteres. «Voksne» i denne sammenheng er derfor de personene som den enkelte fylkeskommune definerer og rapporterer som voksne, etter hva slags tilbud

som gis. Dette gir et uoversiktlig data-grunnlag og fører til svakheter/unøyaktigheter i statistikken. SSB har gått inn for å forbedre denne statistikken. I 2004 ble det introdusert en ny innsamling for voksne som tar videregående opplæring («voksenopplæringsveien»). Denne innsamlingen er, til forskjell fra elevopplysningene, ikke relatert til skoleår, men til hele løpet fra søknad om videregående opplæring til fullført videregående opplæring, eventuelt avbrutt løp. Statistikken skiller heller ikke mellom de ulike rettighetene som gjelder for voksne.

Det er fylkeskommunenes ansvar å oppfylle voksnes rett til videregående opplæring, retten til realkompetansevurdering og utforming av tilbud om avkortet opplæring med mer. Voksne har rett til et tilpasset og individuelt tilrettelagt opplæringsstilbud. Det vil si at det er store variasjoner i hvordan tilbudene utformes, organiseres og administreres. Opplæringen kan gis i egne klasser for voksne, de voksne kan være integrert i ordinære kurs i elevklasser, eller det kan være mer individuelt tilrettede opplæringsløp, for eksempel at opplæringen skjer ute på arbeidsplasser og liknende. Opplæringen gis oftest i form av komprimerte løp og/eller avkortet løp. Særskilte nøkkeltall for voksne i videregående opplæring publiseres i KOSTRA. I

denne publiseringen koples alle opplysninger om voksne som innhentes fra fylkeskommunene.

Ifølge tall fra KOSTRA (tabell 5) var det om lag 9 000 voksne elever (20 år eller eldre) i ordinære kurs uten «voksenstatus» i videregående opplæring høsten 2008. Nesten 55 prosent av disse var kvinner. Antall lærlinger i alderen 21 år og eldre utgjorde 11 500 personer. Her var to av tre menn. Antall søkere og deltakere i tilbud tilpasset voksne var til sammen 60 300. To av tre av disse var kvinner. Tallet inkluderer personer som skoleåret 2007/08 og per 1. oktober 2008 var registrert med elevstatus «voksne i opplæring», og tallet inkluderer også voksne som var registrert i voksenopplæringsregistre, men som ikke hadde bestått sluttkompetanse (opplæring som fører til generell studiekompetanse eller fag/svennebrev), eller hadde avbrutt opplæringsløpet per 1. oktober 2007. 38 prosent av søkerne hadde gjennomført en realkompetansevurdering og fått dokumentert sin realkompetanse, og totalt 41 000 voksne hadde fått tilbud om opplæring.

Vox har gjort ytterligere analyser av data-materialet angående voksne i den offisielle utdanningsstatistikken til Statistisk sentralbyrå (Vox 2008). Selv om Vox benytter

Tabell 5. **Voksne søkere eller deltakere i videregående opplæring etter tilbud/opplæringsløp. Andel kvinner. 1. oktober 2008**

Tilbud/opplæringsløp	Antall	Andel kvinner
Elever, 20 år og eldre¹	8 993	54,7
Lærlinger, 21 år og eldre	11 498	32,9
Søkere og deltakere i tilbud tilpasset voksne²	60 288	67,2
Voksne som søker sluttkompetanse fra videregående opplæring	57 667	68,3
Voksne søkere som har fått tilbud om opplæring	40 989	69,1
Voksne med gjennomført og dokumentert realkompetansevurdering	22 752	69,5

¹ Elever i ordinære kurs, uten voksenstatus.

² Inkluderer voksne i opplæring skoleåret 2007/08 og per 1. oktober 2008 og voksne registrert i voksenopplæringsregistre som ikke har bestått sluttkompetanse eller avbrutt opplæringsløpet per 1. oktober 2007.

Kilde: KOSTRA.

det samme datagrunnlaget som SSB, er det noe avvik mellom tallene. Dette forklares med at tallene blir noe ulikt definert (for mer informasjon, se Vox 2008).

Ifølge Vox (Vox 2008) var det registrert vel 39 100 voksne deltakere i videregående opplæring i 2007. Nesten hver femte deltaker var innvandrere eller norskfødt med innvandrereforeldre. De fleste voksne deltakere i videregående opplæring var under 40 år. Dette gjaldt hele seks av ti. Fire av ti deltakere i vokseopplæring på videregående nivå høsten 2007 var registrert på studieretning for helse- og sosialfag (opplæring etter Reform 94), tre av ti på studieretninger som gir studiekompetanse, og i overkant av en av ti deltok innenfor bygg- og byggt tekniske fag. Det er de yngste som i størst grad ønsker studiekompetanse. Tre av fire voksne som deltok på fag som fører til generell studiekompetanse i 2007, var under 40 år. Mer om voksnes læring i artikkelen «Deltakelsesmønstre i voksnes læring i Norge og andre europeiske land» (Steffensen i denne publikasjonen).

Resultater

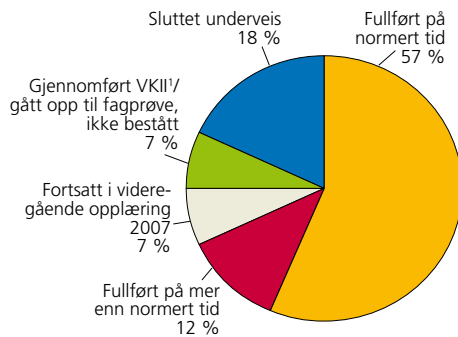
Én av fem sluttet underveis

Andelen elever og lærlinger som oppnår studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år, holder seg på rundt 70 prosent (figur 12). 57 prosent av elevene som begynte på grunnkurs i videregående opplæring for første gang høsten 2002, oppnådde studie- eller yrkeskompetanse på normert tid, målt fem år etter at de startet, mens nær hver femte elev eller lærling sluttet underveis i utdanningsløpet. Dette er tilnærmet likt resultat som for tidligere elevkull.

12 prosent av elevene/lærlingene fullførte på mer enn normert tid, og 7 prosent var fortsatt i videregående opplæring per 1. oktober 2007. 7 prosent gjennomførte hele utdanningsløpet, men oppnådde

ikke noen formell kompetanse. «Fullført» opplæring betyr at eleven/lærlingen har bestått alle kurstrinn (grunnkurs, VKI og VKII) i videregående opplæring som fører til vitnemål, studiekompetanse eller fag-/svennebrev.

Figur 12. **Elever som startet i grunnkurs¹ for første gang høsten 2002, etter fullført videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år. Prosent**

¹ Gammel struktur.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er klare kjønnsforskjeller i gjennomstrømningsresultatene. Mens nesten tre av fire jenter oppnådde vitnemål, studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år, var tilsvarende tall for guttene 62 prosent. I prosjektet «Bortvalg og kompetanse» som er gjennomført ved NIFU STEP (Markussen mfl. 2008), er det gjort omfattende analyser av hva som påvirker kompetanseoppnåelse i videregående. Her konkluderes det blant annet med at:

«Det forhold som i sterkest grad forklarte kompetanseoppnåelsen, var ungdommenes karakterer fra ungdomsskolen, men også en lang rekke andre forhold hadde betydning, blant annet kjønn og sosial bakgrunn. Også hvilken studieretning de unge gikk på hadde en selvstendig effekt på kompetanseoppnåelse, også etter kontroll for variabler som karakterer, kjønn og sosial bakgrunn.»

Forskjell på studieretningene

Det er stor forskjell på gjennomføringsgraden for elever/læringer på de ulike studieretningene. Når det gjaldt allmennfaglige studieretninger, oppnådde flere enn åtte av ti elever på musikk, dans og drama studiekompetanse på normert tid, og nesten ni av ti oppnådde denne kompetansen i løpet av fem år. Bare 3 prosent sluttet underveis i utdanningsløpet. Tilsvarende tall for allmenne, økonomiske og administrative fag, som er den største av de allmennfaglige studieretningene, var at vel åtte av ti elever oppnådde studiekompetanse på fem år, og 8 prosent sluttet underveis. Av de yrkesfaglige studieretningene kom medier og kommunikasjon best ut. 75 prosent av elevene/lærlingene fullførte på normert tid, og ytterligere 7 prosent flere oppnådde vitnemål eller fag/svennebrev, målt fem år etter at de startet på grunnkurset. 6 prosent sluttet uten å gjennomføre utdanningen. Til sammenlikning sluttet 25 prosent på helse- og sosialfag, og 40 prosent av elevene sluttet underveis i utdanningsløpet på studieretningene mekaniske fag og trearbeidsfag. I dette bildet må vi ha med oss at normert studietid for allmennfag er tre år og for yrkesfag normalt fire år.

Større frafall blant innvandrere

Nesten en av tre av innvandrerne (utenlandsfødte med to utenlandsfødte foreldre) som startet på grunnkurs i videregående opplæring i 2002, sluttet underveis i opplæringsløpet. Vel halvparten av elevene/lærlingene oppnådde studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år. Når det gjelder norskfødte med innvandrerforeldre, er gjennomstrømningssituasjonen mer lik gjennomsnittet for hele elevmassen. To av tre oppnådde en formell kompetanse, målt fem år etter at de startet på grunnkurs i videregående i 2002, mot 69 prosent av hele elevmassen. En av ti gjennomførte VKII eller gikk opp til fagprøve,

men besto ikke alle fag, mens 20 prosent sluttet underveis.

Åtte av ti oppnår vitnemål eller fag-/svennebrev

Om lag 78 900 elever og læringer gikk opp til eksamen med mål om å oppnå vitnemål, studiekompetanse eller fag-/svennebrev i skoleåret 2007/08. Dette omfattet:

- alle elever som var registrert på videregående kurs II (VKII) per 1. oktober 2008
- alle læringer og praksiskandidater som meldte seg opp til fag- eller svenneprøve i perioden 1. oktober 2007-30. september 2008
- alle privatister som meldte seg opp til eksamen og besto i løpet av perioden 1. oktober 2007-30. september 2008

I gjennomsnitt besto 80 prosent av alle disse. For elevenes del betyr dette at de hadde bestått alle fag i VKII. Det var høyere andel bestått for fag- og svenneprøver enn for vitnemålsløp. Mens godt over 90 prosent av kandidatene fullførte og besto en fag- eller svenneprøve skoleåret 2007/08, var tilsvarende tall for elever i VKII 75 prosent. For lærlingenes del var det 1 prosentpoeng forskjell mellom kjønnene i guttenes favør, mens det for elevene var 5 prosentpoeng forskjell mellom jenter og gutter i jentenes favør.

Antall avlagte fag- og svenneprøver var ganske stabilt i årene 2003/04 til 2005/06, mens det har vært en økning på 700 fra 2005/06 til 2006/07 og 2 000 fra 2006/07 til 2007/08. Nær 21 300 kandidater gikk opp til fag- eller svenneprøve i tidsrommet 1. oktober 2007-30. september 2008. Av disse var det om lag 14 500 læringer, 6 300 praksiskandidater og 500

elever i fagopplæring i skole. Mens flere enn ni av ti av lærlingene og praksiskandidatene besto, oppnådde bare åtte av ti av elevene som hadde fagopplæring i skole, fag- eller svennebrev i 2007/08.

Lærerressurser

Hver femte lærer har høyere universitets- eller høyskoleutdanning

Den vanligste utdanningsbakgrunnen til lærere i videregående opplæring er en lavere universitets- eller høyskoleutdanning (tabell 6). 54 prosent av de om lag 24 900 lærerne i registerbasert personrapportering i SSB hadde denne kompetansen i 2008. Nesten 30 prosent av lærerne hadde en høyere universitets- eller høyskoleutdanning, deriblant om lag 7 prosent som manglet pedagogisk utdanning. Denne lærerstatistikken bygger på registerbaserte personelltall i SSB. Registerdataene baserer seg i hovedsak på den rapporteringen fylkeskommunene gjør til Nav, AA-registeret. Det brukes også data fra skattemyndighetenes lønns- og trekkoppgave og fra PAI-registeret til KS og andre lønnsregistre. Uttrekket er slik at alle som har et arbeidsforhold i skolen, er med i datagrunnlaget, selv om de er vikarer/midlertidig ansatte – og også uavhengig av tidsperioden de jobber i skolen. I personellrapporteringen til AA-registeret er «lærere» en yrkesbetegnelse, og det er etablert en gruppering som skiller lærere med hensyn til om de har pedagogisk utdanning eller ikke. Utdanningsdata

hentes fra Nasjonal utdanningsdatabase og omfatter alle lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk, men på grunn av produksjonstiden er datagrunnlaget for utdanning fra ett år tidligere enn arbeidstakeropplysningene. Personellstatistikken i FylkesKOSTRA omfatter skoler klassifisert som undervisning i allmennfag og i tekniske og andre yrkesrettede fag på videregående skoles nivå. Tall for 2008 viser at halvparten av lærerne i videregående opplæring er 50 eller eldre, og en av seks er 60 år eller eldre.

Åtte av ti oppnår vitnemål eller fag-/svennebrev

Antall elever per lærerårsverk i videregående opplæring har hatt en liten nedgang på 0,2 i perioden 2007 til 2008, og forholdstallet i skoleåret 2008/09 var 8,5. Årsverk registrert på personer i leder- og inspektørstillinger er ikke inkludert i tallene. Dersom en tar med disse lederårsverkene, blir antall elever per årsverk 7,5 i 2008. Som videregående skoler regnes skoler som er registrert med undervisning i «allmennfag og i tekniske og andre yrkesrettede fag» på videregående nivå. Beregningene omfatter elever både fra studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram og studenter i fagskoleutdanning. Dagens registrering er slik at det ikke er mulig å skille ut lærerårsverk for de ulike utdanningene. I dette bildet må vi også ha med at et betydelig lavere elevtall per klasse på de yrkesfaglige studieretnin-

Tabell 6. Lærere¹ i videregående opplæring, etter kvalifikasjoner. 2007-2008. Prosent

	2007	2008
Antall lærere	24 661	24 915
Høyere universitets-/høyskoleutdanning med pedagogisk utdanning	20,1	20,9
Høyere universitets-/høyskoleutdanning uten pedagogisk utdanning	7,5	7,2
Lavere universitets-/høyskoleutdanning med pedagogisk utdanning	55,7	54,3
Lavere universitets-/høyskoleutdanning uten pedagogisk utdanning	9,4	9,2
Videregående utdanning eller lavere uten pedagogisk utdanning	7,4	8,4

¹ Lærere i undervisningsstillinger i allmennfag og i tekniske og andre yrkesrettede fag i fylkeskommunale videregående skoler

Kilde: Registerbasert personellrapportering i SSB, rapporterte tall fra Nav, AA-registeret.

gene enn på de allmennfaglige studieretningene bidrar til å trekke ned gjennomsnittstallene for antall elever per årsverk.

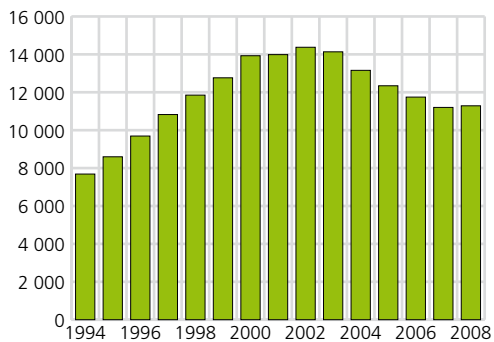
Høyere utdanning

Studenter, institusjoner og fag 5 prosent studerer i utlandet

Antall studenter som tar sin utdanning i utlandet, har gått ned hvert år fra 2002 til 2007. I 2002 var antallet på topp med nesten 14 400 studenter (figur 13). Siste året, fra 2007 til 2008, har situasjonen imidlertid vært ganske stabil.

I 2008 studerte til sammen 11 300 norske studenter i utlandet. Dette tilsvarte 5 prosent av alle norske studenter. Utvekslingsstudenter og delstudenter er ikke inkludert i tallene. Delstudenter er studenter som tar deler av sin utdanning i utlandet. Både utvekslingsstudenter og delstudenter er registrert ved et norsk lærested og rapporteres sammen med studentene der.

Figur 13. Studenter i høyere utdanning i utlandet, 1994-2008

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det kan være ulike årsaker til nedgangen i antall norske studenter i utlandet de siste årene. I NIFU STEPs rapport 21/2008, «Borte bra, men hjemme best» (Wiers-Jenssen mfl. 2008) drøftes mulige forklaringer. En grunn kan være at studiefinansieringen for utenlandsstudenter ble

endret i 2004, slik at det ble dyrere å studere ved læresteder som krever studieavgifter. Nedgangen kan også muligens være en utilsiktet effekt av Kvalitetsreformen. Reformen har medført et mer bredspektret utdanningstilbud ved norske læresteder, og i tillegg er det fokusert på internasjonalisering i form av å tilby utenlandsopphold som en del av en norsk grad. Men siden nedgangen startet før nevnte endringer, kan årsaken også være at det har blitt lettere å få studieplass i Norge innenfor noen typer utdanninger.

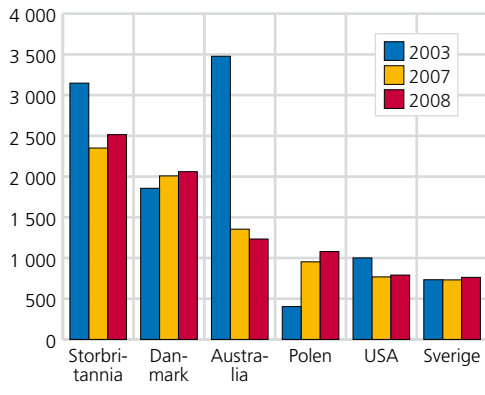
Studieåret 1993/1994 utvidet Lånekassen støtteordningen sin, fra å vanligvis kun støtte studier i Europa, USA og Canada, til å gjelde alle land. Dette førte blant annet til at Australia ble et populært studieland for norske studenter de påfølgende årene. Men denne trenden er snudd. I 2008 var det 9 prosent færre nordmenn som studerte i Australia, sammenliknet med året før. Sammenliknet med 2003 har nedgangen vært på hele 65 prosent. Storbritannia har alltid vært et populært studieland, men også i Storbritannia har tallet på norske studenter falt med 20 prosent siden 2003. Storbritannia, Danmark og Australia hadde flest norske studenter i 2008, med henholdsvis 2 500, 2 100 og 1 200 studenter. I motsetning til Australia var studenttallet i Storbritannia og Danmark noe høyere enn i 2007 (figur 14).

Også antall personer som tar sin utdanning i Polen, øker. Dette landet var hadde en forholdsmessig markant økning fra 2007 til 2008, med 13 prosent. 1 080 nordmenn studerte i Polen i 2008. Til sammenlikning tok 400 norske studenter sin utdanning i Polen i 2003. Dette tilsvarer en økning på nesten 170 prosent på fem år.

Nesten seks av ti av utenlandsstudentene var registrert på lavere grads studier. Det er innenfor fagområdet helse-, sosial- og

Figur 14. Norske studenter i høyere utdanning i utlandet, etter utvalgte land. 2003, 2007 og 2008

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

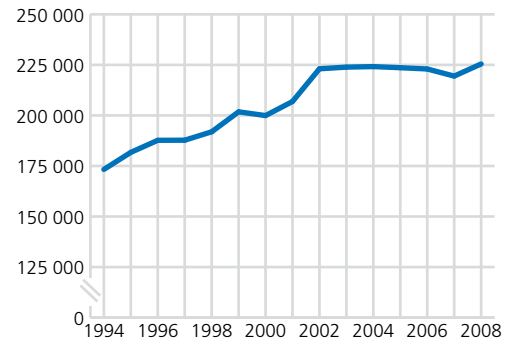
idrettsfag vi finner flest utenlandsstudenter, i alt 4 000 i 2008. Andre store fagområder er økonomiske og administrative fag, samfunnsfag og juridiske fag, humanistiske og estetiske fag samt naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag.

Flere utenlandske studenter i Norge

Registreringen av utenlandske studenter i Norge bygger på statsborgerskap. Dette innebærer at statistikken omfatter flere personer enn de som kom til Norge kun for å studere. Noen av studentene vil være i Norge på permanent basis/bo i Norge med et annet statsborgerskap enn norsk. En del studenter fra utlandet vil kanskje ikke være registrert ved våre utdanningsinstitusjoner på tellingstidspunktet 1. oktober. Dette vil i tilfelle føre til en underestimert av utenlandske statsborgere i høyere utdanning. Ut fra disse betingelsene var det registrert 15 500 utenlandske studenter i Norge i 2008. Seks av ti av studentene var kvinner. Personer på doktorgradsprogram er ikke inkludert i tallene. Nær 2 500 av studentene kom fra et nordisk land, og nesten halvparten av disse var studenter med svensk statsborgerskap.

Halvparten av studentene 19-24 år

Figur 15. Studenter i høyere utdanning. 1994-2008

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Høsten 2008 var det til sammen 225 500 studenter i Norge og norske studenter i utlandet som var i gang med en høyere utdanning (figur 15). Vel 111 800 kvinner og menn studerte ved norske universiteter og vitenskapelige høyskoler, mens 102 400 studerte ved en norsk høyskole. Det var 6 000 flere studenter i 2008 enn i 2007. Antall studenter i alderen 19-24 økte med 4 000 i denne perioden og utgjorde omtrent halvparten av studentmassen. Til tross for at det var en nedgang i studenttallet de forrige tre årene, var det nesten 33 600 flere studenter i 2008 sammenliknet med antallet ti år tidligere, og en ny topp er nådd. I statistikken telles den enkelte student kun én gang selv om vedkommende er registrert på flere utdanningsaktiviteter ved lærestedet, eller er registrert ved mer enn ett lærested.

Flest studenter velger helse-, sosial- og idrettsfag

Endringen i studenttallet fra 2007 til 2008 varierte for de ulike fagområdene. Størst framgang i antall studenter var det i økonomiske og administrative fag og helse-, sosial- og idrettsfag, med henholdsvis nesten 3 100 og 1 800 studenter. Denne

økningen tilsvarende henholdsvis 8 og 4 prosent innenfor disse fagområdene.

Av alle fagområdene valgte flest studenter å studere helse-, sosial- og idrettsfag i 2008. Det var i alt 50 400 studenter innenfor dette fagfeltet, og dette utgjorde mer enn hver femte student. Fagområdet har hatt den største veksten av alle fagområdene de siste ti årene, med 17 400 studenter, en økning på 53 prosent. Fagområdene økonomiske og administrative fag samt naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag kommer på henholdsvis andre og tredje plass når det gjelder antall studenter i studieåret 2008. Nesten 20 prosent av studentene studerte økonomiske og administrative fag, og vel 15 prosent studerte naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag.

Flertallet studerer ved en høyskole

Det var i alt 71 høyere utdanningsinstitusjoner i Norge i 2008. Av disse var det 56 høyskoler og 15 universiteter og vitenskapelige høyskoler. Om lag 50 prosent av studentene studerte ved universiteter og vitenskapelige høyskoler, mens 45 prosent studerte ved en høyskole. 5 prosent av studentene tok, som nevnt tidligere, høyere utdanning i utlandet.

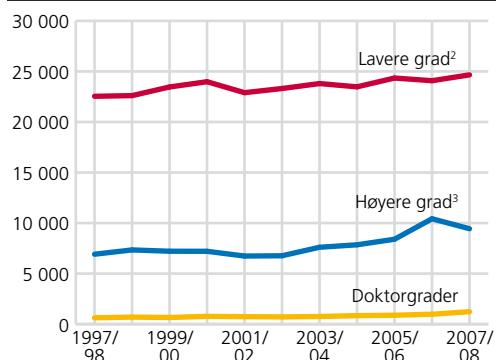
Avsluttet høyere utdanning

Flere med doktorgrad

I studieåret 2007/08 ble det fullført 35 300 universitets- og høyskoleutdanninger – en liten nedgang sammenliknet med 2006/07. Av disse var om lag 24 700 på lavere nivå, 9 400 på høyere nivå, og nær 1 200 var forskerutdanninger. Både antall fullførte lavere grads utdanninger og doktorgrader økte, mens det var færre avlagte eksamener på høyere nivå sammenliknet med året før, noe som skyldes et kunstig høyt antall fullførte universitets- og høyskoleutdanninger på høyere nivå i 2006/07 (se neste avsnitt). Antallet

doktorgrader økte forholdsvis mest, en økning på 26 prosent. Kvinner sto for over 60 prosent av alle universitets- og høyskoleutdanningene. Kvinneandelen for fullførte utdanninger for de ulike utdanningsnivåene var henholdsvis 63 prosent for lavere grads utdanninger, 55 prosent for høyere grads utdanninger og 45 prosent for doktorgrader. Utdanninger på lavere nivå har en varighet til og med fire år og omfatter blant annet førskolelærer- og allmennfaglærerutdanninger, ingeniør- og sykepleierutdanninger samt bachelorgrader. Utdanninger på høyere nivå har en varighet på mer enn fire år og omfatter blant annet ulike mastergradsstudier.

Figur 16. Fullførte universitets- og høyskoleutdanninger¹. 1997/08-2007/08

¹ Inkluderer fullførte grader med en varighet av 2 år eller mer.

² 4 år eller mindre.

³ Mer enn 4 år.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det var en markant økning i antall fullførte utdanninger på høyere nivå fra studieåret 2005/06 til 2006/07 – en økning på hele 24 prosent. Dette er den største prosentvise økningen fra ett år til ett annet i hele tidsperioden fra 1997/98 til 2007/08 (figur 16). Dette er et resultat av et kunstig løft i antall fullførte universitets- og høyskoleutdanninger på høyere nivå i 2006/07. Utfasingen av enkelte utdanningsprogram ved overgang til ny gradsstruktur i høyere utdanning førte til

en kraftig økning av fullførte utdanninger etter gammel gradsstruktur i 2006/07 – spesielt innenfor cand.polit., cand.philol. og cand.scient.

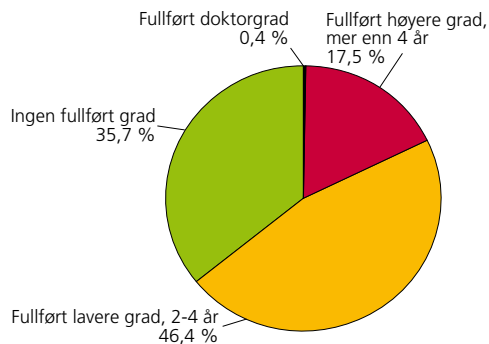
Økt gradsproduksjon

Ett mål for gjennomstrømning er antall år en student bruker for å fullføre utdanningen. Fullføringstid beregnes ut fra antall år det er siden studenten første gang var registrert i høyere utdanning. Nær 60 prosent av lavere grad-studiene som ble fullført i Norge i 2006/07, ble gjennomført innen fire år etter at studenten første gang var registrert i høyere utdanning. Åtte av ti av disse lavere grad -studiene er treårige. Her finner vi blant annet førskolelærer-, sykepleier-, ingeniør- og bachelorutdanning. Eksempler på fireårige utdanninger er allmennlærer- og siviløkonomutdanning. Fire av ti av de treårige studiene ble fullført i løpet av tre år, og mellom seks og sju av ti av dem innen fire år. For studier med normert tid på fire år fullførte en av tre på fire år etter førstegangsregistrering i høyere utdanning.

En av tre av de studentene som vi kan følge fra de startet i høyere utdanning for første gang, og som fullførte en utdanning på master- eller hovedfagsnivå i 2006/07, fullførte i løpet av seks år. En av fire studenter på de femårige mastergradutdanningene fullførte innen fem år.

Ett annet mål for gjennomstrømning er andelen studenter som har fullført en høyere utdanning, målt ti år etter at de startet på utdanningen. I 1996 begynte 39 500 studenter på en høyere utdanning i Norge. 36 prosent av disse fullførte ingen grad i løpet av ti år. 46 prosent hadde fullført en lavere grad (2-4 år), og 18 prosent hadde fullført en grad på master- eller hovedfagsnivå (figur 17). Sammenliknet med studentene som tok fatt på en gradsutdanning innenfor høyere utdanning i 1986, fullførte en

Figur 17. Nye studenter i høyere utdanning studieåret 1996¹, etter oppnådd grad i løpet av ti år. Prosent

¹ Nye studenter i perioden 1.10.1995-30.09.1996.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

større andel av de studentene som begynte i 1996, en grad i løpet av ti år. I 1986 fullførte 60 prosent en grad i løpet av ti år, mot 64 prosent i 1996. For kvinner hadde denne andelen økt med 5 prosentpoeng, fra 64 til 69 prosent.

Sosial bakgrunn og kjønn har betydning for gjennomstrømning i høyere utdanning. Av dem som var nye studenter i 1996, var andelen som ikke hadde fullført noen grad etter ti år, høyest for dem som hadde foreldre med lav utdanning. Dette var tilfelle for fire av ti av disse studentene. Hadde foreldrene derimot lang høyere utdanning, var denne andelen tre av ti. Når det gjelder kjønnsforskjeller, var det en større andel av mennene enn av kvinnene som ikke tok noen grad i det hele tatt i denne perioden, nærmere bestemt 42 prosent, mot 31 prosent.

Studenter som ikke fullfører innen forventet fullføringstid, kan ha studert deltid, hatt opphold underveis, byttet studium eller fullført et annet studium tidligere. Studenten kan dessuten ha hatt et annet mål for studiene sine. Det studiet som studenten var registrert på første gang, behøver heller ikke være det samme som ble fullført i 2006/07.

En av seks opptjente ingen studiepoeng

Oppnådde studiepoeng per student kan også sees på som et mål for gjennomføringsgrad eller studieprogresjon. En ordinær heltidsstudent opptjener normalt 60 studiepoeng hvert studieår. En av tre av alle registrerte studenter i studieåret 2007/08 fikk en uttelling på 60 studiepoeng eller mer. Alle studentene i denne sammenhengen er registrerte studenter per 1. oktober 2008 samt studenter som har opptjent studiepoeng i studieåret 2007/08. Studiepoeng kan beregnes per registrert student eller per student som har opptjent studiepoeng. I gjennomsnitt opptjente hver registrerte student 35 studiepoeng i 2007/08, mens fordelingen blant de studentene som opptjente studiepoeng, var i gjennomsnitt 42 poeng. Om lag en av seks av høst- og vårsemesterets studentmasse oppnådde ingen studiepoeng. I beregningene er det ikke tatt hensyn til hvorvidt studentene er hel- eller deltidsstudenter. Det er flere årsaker til det høye antallet studenter uten opptjente studiepoeng. På noen læresteder får studentene først godkjent studiepoeng etter mer enn ett år, noen er deltidsstudenter, og andre er registrert som studenter flere år på rad, men opptjener ikke studiepoeng (Steinkellner 2007).

Det er vanskelig å bruke studiepoeng og gradsproduksjon som resultatmål for de ulike universiteter og høyskoler siden disse er basert på karakterer som fastlegges av institusjonene selv. I tillegg påvirkes dataene av om studentene er deltids- eller heltidsstudenter, hvilket det ikke fins gode data om. Jon H. Fiva og Torbjørn Hægeland har drøftet ulike resultatindikatorer i høyere utdanningsinstitusjoner i Norge (Fiva og Hægeland 2008) og konkluderer med at man bør være forsiktige med å tolke studiepoeng og grader fullført på normert tid som kvalitetsforskjeller mellom institusjonene.

Stillingsressurser**Studenter per årsverk**

Tall fra Database for statistikk om høyere utdanning (DBH) viser antall studenter per årsverk i høyere utdanning (tabell 7). Årsverkene inkluderer undervisnings-, forsknings- og formidlingsstillinger (faglig ansatte) ved universiteter, vitenskapelige høyskoler, statlige høyskoler, private høyskoler og kunsthøyskoler for årene 2004-2008. Det er ikke oppgitt tall for faglig ansatte i private høyskoler før 2004. Alle ansatte som institusjonen har arbeidsgiveransvar for, inkludert stipendiater, er med i tallene. Studenttallene fra SSB, som er beskrevet tidligere i artikkelen, og tallene fra DBH avviker fra hverandre. Datagrunnlaget er det samme for begge statistikkproduzentene, men mens DBH henter inn aggregerte tall, henter SSB inn individfiler med opplysninger om den enkelte student. Rutinene for kontroll og revisjon av dataene kan føre til at de publiserte tallene ikke blir identiske.

Antall årsverk har, ifølge tall fra DBH, økt hvert år fra 2004 til 2008, mens studenttallet har svingt noe opp og ned. Studenter per tilsatt gikk ned fra 12,8 i 2004 til 11,5 i 2008. Fra 2007 til 2008 var endringen på minus 0,4 studenter per faglig ansatt.

Tabell 7 inneholder også en oversikt over antall registrerte studenter per årsverk ved ulike typer utdanningsinstitusjoner i 2008. Tallene viser at det var flest studenter per faglig ansatt ved de private høyskolene, med et forholdstall på 28,2. Tilsvarende tall for de statlige høyskolene var 16,5 og ved universitetene og de vitenskapelige høyskolene 8,0.

Utdanningsnivå**Nesten en av tre har høyere utdanning.**

Utdanningsnivået i den norske befolkningen øker. Andelen personer som bare har grunnskoleutdanning som sin høyeste ut-

Tabell 7. Årsverk i undervisnings-, forsknings- og formidlingsstillinger (faglige tilsatte) og registrerte studenter per årsverk i høyere utdanning, etter institusjon. 2004-2008

Institusjon	Faglige tilsatte	Registrerte studenter	Studenter per faglig tilsatt
2004	16 072	206 238	12,8
2005	16 376	207 352	12,7
2006	16 771	206 539	12,3
2007	17 109	203 315	11,9
I alt 2008	17 947	206 151	11,5
Universiteter	10 833	86 256	8,0
Vitenskapelige høyskoler	721	5 781	8,0
Statlige høyskoler	5 377	88 483	16,5
Private høyskoler	881	24 843	28,2
Kunsthøyskoler i alt	135	788	5,8

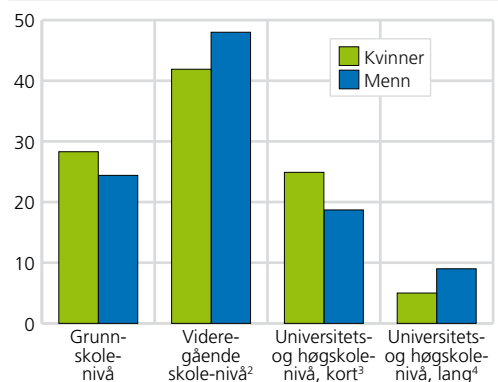
Kilde: Database for statistikk om høyere utdanning (DBH).

danning, har gått ned med 3 prosentpoeng de siste to årene og utgjorde litt over en firedel av befolkningen i 2007. Nesten 30 prosent av befolkningen i aldersgruppen 25 år og over hadde fullført en utdanning på universitets- og høyskolenivå, og det har vært en økning på mer enn 1 prosentpoeng fra 2005 til 2007. Det er en noe større andel av kvinnene enn av mennene som har høyere utdanning, henholdsvis 30 og 28 prosent i 2007. Men andelen menn med lang høyere utdanning (mer enn fire år) er nesten dobbelt så høy som blant kvinner (figur 18).

OECD-utdanningsnivå

OECD publiserer hvert år rapporten Education at a Glance. I denne rapporten sammenliknes blant annet utdanningsnivået i Norge med andre land. I Education at a Glance 2008 (OECD 2008) beskrives situasjonen i 2006. Gjennomsnittlig tall for utdanningsnivåene «lavere enn videregående skole-nivå», «videregående skole-nivå» og «universitets- og høyskoleutdanning» i OECD-landene var henholdsvis 31, 41 og 27 prosent av befolkningen i alderen 25-64 år. For Norge var tilsvarende andeler 21, 46 og 33 prosent. I SSBs publisering av befolkningens utdanningsnivå er grunnlaget personer i alderen 16

Figur 18. Personer 25 år og over¹, etter utdanningsnivå og kjønn. 1. oktober 2007. Prosent

¹ Ikke medregnet personer med uoppgitt eller ingen fullført utdanning.

² Inkludert nivået 'Påbygging til videregående utdanning' som omfatter utdanninger som bygger på videregående skole, men som ikke er godkjent som høyere utdanning.

³ Universitets- og høyskolenivå kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.

⁴ Universitets- og høyskolenivå lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

år og over, og i avsnittet/figuren ovenfor er grunnlaget personer i alderen 25 år og over, noe som gjør at tallene avviker fra de som presenteres i Education at a Glance.

Hver tredje person i den norske befolkningen i alderen 25-64 hadde altså en utdan-

ning på universitets- eller høgsolenivå i 2006, og Norge var rangert som nummer sju på OECD-listen sammen med Australia og Belgia. Av de øvrige nordiske landene hadde Finland og Danmark 2-3 prosentpoeng høyere andeler med universitets- eller høgsolenivå, mens Sverige og Island hadde 2 prosentpoeng lavere enn Norge. Canada og Japan hadde de høyeste andelene, med henholdsvis 47 og 41 prosent. Norge endret de norske definisjonene av befolkningens utdanningsnivå i 2006. Endringene er omtalt i artikkelen «Nye definisjoner av utdanningsnivået» (http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2006-09-14-01.html). Tall for Norge i tidligere publiserte artikler fra Education at a Glance er derfor ikke direkte sammenliknbare med 2008-utgaven.

Referanser

Fiva, J. H og T. Hægeland (2008): Resultatindikatorer i høyere utdanning. Studiepoeng, grader på normert tid og arbeidsmarkedsutfall, Rapporter 2008/16.

Hægeland, T., L.J. Kirkebøen, O. Raaum, og K.G. Salvanes (2004): Karakterforskjeller mellom norske ungdomsskoler: Hva kan forklares med forskjeller i elevsammenstilling og ressursbruk, Rapporter 2004/11, Statistisk sentralbyrå.

Markussen, Eifred, Frøseth, Mari Wigum, Lødding, Berit og Sandberg, Nina (2008): Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående

opplæring blant 9 749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter, Rapport 13/2008, Oslo: NIFU STEP.

OECD (2008): Education at a Glance 2008, Organisation for Economic Co-Operation and development.

Statistisk sentralbyrå (2009): Barn i barnehager. Endelige tall 2008. Flere ansatte i barnehagene, 15. juni 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/>

Statistisk sentralbyrå (2009): Utdanningsstatistikk. Elevar i grunnskolen. Endelegte tal, 1. oktober 2008. Færre grunnskolar, 29. april 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/20/utgrs/>

Statistisk sentralbyrå (2009): Nasjonale prøver. Sosial bakgrunn betyr mye for resultatene. 1. april 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/nasjprov/>

Statistisk sentralbyrå (2008): Utdanningsstatistikk. Gjennomstrømning i videregående

ende opplæring, 16. oktober 2008, <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>

Statistisk sentralbyrå (2009): Utdanningsstatistikk. Studenter ved universiteter og høyskoler. 1. oktober 2008. Størst vekst ved statlige høyskoler, 15. juni 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/utuvh/>

Statistisk sentralbyrå (2009): Utdanningsstatistikk. Fullførte utdanninger ved universiteter og høyskoler, 2007/08. Færre kvinner fullførte høyere utdanning, 26. mai 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/eksuvh/>

Statistisk sentralbyrå (2009): Utdanningsstatistikk. Studiepoengproduksjon ved universiteter og høyskoler, 2007/08. 42 studiepoeng per student, 26. juni 2009, <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/spuh/>

Statistisk sentralbyrå (2008): Gjennomstrømming i høyere utdanning, 2007/08. Flere høyeregradsstudier fullført, 25. september 2008, <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/hugjen/>

Statistisk sentralbyrå (2008): Utdanningsindikatorer, OECD, skoleåret 2005/2006. Ti land med høyere utdanningsnivå enn Norge, 9. september 2008, <http://www.ssb.no/emner/04/01/utind/>

Steffensen, K og Zalah E. Ziade (2009): Skoleresultater 2008. En kartlegging av karakterer fra grunnskoler og videregående skoler i Norge, Notater 2009/23, Statistisk sentralbyrå.

Steinkellner, Alice (2007): «Studiepoeng ved universiteter og høyskoler», i Utdanning 2007–muligheter, mål og mestring, Statistiske analyser 90, Statistisk sentralbyrå.

Vox (2008): Vox-Speilet 2008.

Wiers-Jenssen, J, N. Frølich, P. O. Aamodt og E. Hovdhaugen (2008): Borte bra, men hjemme best?, Rapport 21/2008, Oslo: NIFU STEP.